

ЗАМАН КӨЙГӨЙҮН ЧАГЫЛДЫРГАН АДАБИЙ ПАРОДИЯЛАР

Аннотация: Аталган макалада учурдун, мезгилдин курч маселелерин таамай талдап, аныктоо менен сатиранын тилинде публицистикалык көркөм философиялык өзгөчө ыкмада жазылып жаткан пародиялык тексттер каралат.

Түйүндүү сөздөр: кер какшык, шакабачыл, сатириктик өнөр, кайчы пикирлер, гумжардам.

Аннотация: В упомянутой статье рассматриваются пародийные тексты, метко анализирующие острые вопросы нашего времени и создаваемые в публицистическо-художественно-философском специальном ключе на языке определенных и сатиры.

Ключевые слова: издёвка, насмешник, сатирическое ремесло, диаметрально-противоположные мнения, гуманитарная помощь.

Annotation: The mentioned article reviews mock texts that neatly analyze the burning issues of our time and written in a journalistic, artistic and philosophical manner in the language of definitions and satire.

Key words: mockery, mocker, a satirical craft, diametrically opposite opinions, humanitarian aid.

Илимпоз, акын, математик жана ири масштабдагы философ Омар Хайямдын адабий мурастары өзүнүн терең мазмуну, тарбиялык мааниси аркылуу адамзатка дамамат пайда тийгизип келүүдө. Бир архитектурасы төрт саптан (рубай) түзүлүп, ошол төрт сапка адам коомунда кездешчү социалдык, моралдык-этикалык, философиялык маселелерди материалисттик көз караштан туруп илимий негизде чечмелеген ойлорун сыйдыра алган жана абдан жөнөкөй элдик мотивде жазылгандыктан дүйнөлүк руханий байлыкка айланды. Омар Хайям ушунчалык улуу кеменгер болсо да, жайдак тиричилик турмуш кечирген дервиштин күнүн көргөн адам болгон. Ошол улуу таланттын ыр берметтериндеги философиялык ойлору азыркы учурда да элге кызмат кылып келет. Омар Хайямдын рубаилерин бүгүнкү XXI

кылымдагы кыргыз элинин жашоо образына үндөштүрүп пародияларды жазган Ашымалы Сыдыковдун чыгармачылыгына күбө болуп отурабыз. А.Сыдыков кесиби тарыхчы, өмүр бою тартип сакчы болуп эмгектенип келип, ардактуу эс алууга чыккан, адабий чөйрөгө аралашып, анын казанында кызуу кайнабаса да, жүрөгүнүн түпкүрүндө көркөм сөзгө болгон ынтызарлык жигиттик курактан тарта ойгонгон экен. Колубузга А.Сыдыковдун 2014-жылы чыккан «Пародия» аттуу пародиялык жыйнагы тийди. Жыйнактагы пародиялардын 80%ы Омар Хайямдын рубаилерине арналган. Экинчи бөлүмүндө А.Осмоновго, Б.Сарногоевге, Т.Кожомбердиевге, Ж.Мамытовго, Ж.Садыковго О.Соороновго, Т.Самудиновго, Ж.Абдылдаевге, Н.Алымбековго ж.б. жазылган пародиялардан турат. Омар Хайямга арналган саптарда адам менен коом-

дун ортосундагы келишпестиктер, теңсиздик, адилетсиздик сыяктуу темаларды камтыган пародиялык колдонмолор чыйрак жазылган. Буга кесиптик чөйрөсүнүн да таасири тийгени байкалат. Мисалы:

Дүйнөдө калыстык жок, болсо кайда,
Ар дайым көз каранды кедей байга.
«Төрөм» деп ийилүүгө туура келет,
Өзүңдөн канча төмөн адамдара.

Омор Хайям

Оокаттуу, дардандаган аким, бийин,
Өзүнүн акылсызын сезбей бүгүн.
Өкүмүн «акылманга» айтып турса,
Өлүмгө тете болоор, сен түшүнгүн.

А.Сыдыков [1. 119-бет]

А.Сыдыковдун Омар Хайямга арналган пародиялары коомдо болуп жаткан терс көрүнүштөрдү ашкерелөө максатын көздөгөн, актуалдуу темаларды козгогон олуттуу ойлор ортого салынып коментарийленген. Омар Хайямдын түбөлүк көркөм кенче айланган рубаилери кайсы гана коомдун көйгөйлөрүн чагылдырылбасын, уютку болуп бере турган керемет касиетке ээ. Бул жагынан алганда пародисттин пародиялык колдонмолору өз максатына жеткен.

Мидин менен Райкандын салттуу көчүн улап кыргыз адабиятында солгун тартып бараткан сатира жанрында белсенип иштеп, өзүнүн кайталангыс чыйыр жолун салып кеткен Сатыбалды Кадыровдун пародисттик чыгармачылыгы тууралуу ой бөлүшүүгө ыңгайлуу учур келди. Сатыбалды Кадыровдун сатиралык чыгармалары абдан сабаттуу, ар бир ой корутундусун

туяндурдууда сатиранын тилине ылайык метафоралуу кыйытмалоого барып, окурмандын көңүл черин жазып күлдүрүп да, ошол эле маалда терең ойго салып коюуга жөндөмдүү. «Кайчы» (1988), «Шляпа» (1982), «Сарымсак саптар» (1991), «Тикенек» (1979) аттуу сатиралык жыйнактардын ичинен пародияларына токтоло өтсөк. С.Жигитовдун «Бир акын бар» деген ырынан цитата алып, төмөндөгүдөй интерпретацияланган пародия жазган.

Бир акын жашайт биздин шаардагы,
бир үйдө заңгыраган каалгалуу.
Өзүнө өмүр бою малай кылган,
бар анын лирикалык каарманы.

Салижан Жигитов

Шык, талант көрөңгөнүн учкуну да жок, кара күчкө салып «ынтыгып» ыр жазып жүргөн «жалган» акынды жердигинен көрөгөч, шакабачыл С.Жигитов «малайлыкта жүргөн лирикалык каармандын» жардамында шылдыңга алып, анын бүткүл ой жүгүртүү жөндөмүн, тутунган позициясын, келечек кыял-максатын, кечээгиси менен эртеңкисин поэтикалык сергектик, сатиралык өткүрлүк менен дасмиялап берген. С.Жигитовдун башка ырларындай эле бул ырдан да кулагыбыз түрдүү добуш чалып, көз алдыбыздан түрдүү түстөр өтүп, көкүрөк аңтарган көп түрдүү сезимбизди козгоп өтөт. Пародист С.Кадыров пародияда башкы каарман кылып акын С.Жигитовдун өзүн алат да, анын «лирикалык каарманы» кылып «Жолборс» деген итин алат. «Жолборс» акын С.Жигитовдун «Ит атаар жана башкалар» деген аттагы икаянын каарманы, Пародияда:

Шаарымда жашайт акын пейли кенен,
Кабат үй-турак жайы, чайы белең.
Жүргөнүн көрүп калам лирикалык
каарманы – Жолборс деген ити менен.
Үзбөстөн султ эт таштап күндө накта,
бакса да ит көңүлү айыл жакта.
...А, акын жашырбастан ыйман-сырын,
итине арнайт күндө икая, ырын.
...Айылда көлдөлөңдөп оюн салган,
жер кепе – өжүрөнүн жытын алган –
байкуш итке, акынга азгырылган,
лирикалык каарман болуу – кандай азап, кандай
жаман! [2.112-бет]

Бул пародия да С.Жигитовдун «Бир акын бар» ыр саптарына контрасталып мыкты жазылган. Ырдын өзүндөй эле көп түрдүү ассоциацияларды чакырып, көңүлүндү оболотуп жиберет. Бул пародиянын тулкусуна жан киргизип турган башкы өзөк – С.Жигитовдун чыгармачылык ой жүгүртүүсүнүн чексиздиги, жашоого болгон оптимисттик көз карашы, бийик интеллектти, поэтикалык дүйнөсүнүн кеңдиги тууралуу кеп

таштоо болгон. Пародист ошол ойлорун акынды өз каармандарынын айланасында пародисттик маанайда символдоштуруп берген. С.Кадыровдун сатирик-тик өнөрүн баамга алган кыргыз тамсилин изилдөөчү, илимпоз К.Исаков [3.173-бет] күн тартибиндеги актуалдуу, саясий маселелерди сүрөттөөгө умтулбастан, түбөлүктүү маселелер – адам мүнөзүндөгү, жүрүштүрүшүндөгү көлөкөлүү жактарын көп жазышынан улам сатиранын классикалык үлгүлөрүнө жакындаган талант катары караган.

2011-жылы оппозициялык маанайдагы жергиликтүү гезиттерден элеттин карапайым бир калемгери Таалайбек Ормоновдун заман көйгөйүн чагылдырууга жасаган жакшы аракеттерин көрүп жүрөбүз. Убагында абдан кызуу талкуулардын чордонуна айланган, бүгүн да балдар сүймөнчүк менен окуган Т.Кожомбердиевдин «Көлчүктөгү ай», А.Токомбаевдин «Үч чындык» ырларынын мотивине, стилине, ыкмасына салып, маданий, экономикалык эркиндикке, туруктуулукка жете албай кыйынчылыкта, кедейчиликте турмуш кечирип келе жаткан жаңы замандагы кыргыздардын кулк-мүнөзүн, тиричилигин чагылдырган пародиялык ырларын карап көрсөк: Мындай көрүнүштөр күн санап көбөйүп көнүмүшкө айланып бара жатат.

«Көлчүктөгү ай»

Айдай болгон сулуу кыз,
Арак ичип алыптыр.
Көп ичкенби, сыягы,
Көлчүккө уктап калыптыр.
Көлчүктөгү ай дешип,
Көргөн элдер таң калды» [4].

деген саптар менен болочокто эне болчу кыздын аракетин «көлчүгүндө» калышын күйдүргү юмор, шылдыңдуу ирония менен ашкерелеп жатса, бир чети абдан көрсөтмөлүү берилген шылдың башкаларга эң сонун сабак болоору айкын.

Түрдүү кайчы пикирлер, парадоксалдуу ой жоруулар коомчулукта күн санап өсүүдө. Балким коом талаш-тартыштан өнүгөт демекчи, мыйзам ченемдүү көрүнүш болорун көкүрөк түйбай, куру кабатырланып жаткандырбыз. Кандай болгон күндө да демократиянын сабактары кыргыз коомчулугун түп тамырына дейре өзгөртүп, түрдүү идеологияга туш кылып, мүргүтүп жаза бастырып, бир тобун турмуштан бутун тайдырып, жакырчылыктан улам кайгыга салып койсо, бир чети келечекте жакшы күндөн үмүт кылып бел байлатып койду.

Адабияттар

1. Сыдыков А. Пародиялар. -Кара – Балта, 2014. 119-бет
2. Кадыров С. Шляпа – Ф., 1982. 112-бет
3. Исаков К. Тамсил кудурети. Монография. –Б.: «Айат», 2009. 260-б.
4. //Кыргыз Руху 2011, №2